

**סוגיות חשובות בניתוח והתערבות
התנהגותית בקשיי התנהגות של ילדים
בעלי התפתחות תקינה
בסביבה הביתית**

מרצה: פרופ' עמוס רולידר

הסוגיה הקלינית שלנו היום בפורום:

דנה הינה ילדה בת 5 בעלת התפתחות תקינה , אהובה על חברה ופקחית במיוחד . דנה מאד אוהבת לצייר, לצפות בקלטות אהובות, לשחק בגן השעשועים, אוהבת בגדים ורודים, סרטים וסיכות לשיער.

קשיים:

בכל בוקר כשהוריה של דנה מביאים אותה לגן, היא מתקשה מאד להיפרד מהם. היא בוכה בעוצמה חזקה, רוקעת ברגליים, משטחת על הרצפה וכן מופיעים ביטויי אלימות כלפי ההורים והגננות, אשר מנסים לסייע לדנה להתגבר על הפרידה. ההורים מתקשים מאד להתמודד עם התנהגויות אלו ומציינים שעוזר לדנה כשהם מחבקים אותה ומרימים אותה על הידיים. לרוב הגננת מספרת שמרחמת על דנה ומאפשרת לה לשבת לצידה במהלך המפגשים, מול כל שאר הילדים.

הוריה של דנה מספרים כי בבית הם מתקשים לקבל מדנה שיתוף פעולה בכל הקשור לרוטינות השונות. היא מסרבת להתחיל להתלבש בבוקר ועומדת על כך שהאימא תסייע לה כתנאי לשיתוף (זאת למרות שהיא יודעת להתלבש באופן עצמאי) היא מסרבת לשבת ליד שולחן האוכל ומוכנה לאכול רק כאשר אימא מאכילה אותה תוך כדי שהיא צופה בטלוויזיה היא מוכנה ללכת למקלחת רק באם אחד ההורים ייקח אותה על הידיים ובעת פרידה בערב ברוטינת השינה היא מפגינה התנהגויות בלתי נאותות בדומה לאלה אותם חווים הוריה והגננת בעת הפרידה בבוקר.

ההורים מודאגים מהתנהגותה של דנה, חשים תסכול רב ומבקשים את סיועו של מנתח התנהגות (מוסמך).

**בואו ניזכר : בעיות הקשורות בהפעלת תכנית התערבות
התנהגותית עם הורים בסביבה הביתית :**

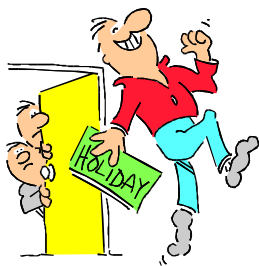
1: הורים :

- ✓ **קשיים באיסוף נתונים אובייקטיביים ומהימנים.**
- ✓ **עמידה בדרישות הזמנים שהתכנית מחייבת .**
- ✓ **הבדלי גישות בין ההורים באשר לתגובה הנכונה להתנהגות הילדים.**
- ✓ **חוסר הסכמה על טיב, שכיחות ועוצמת הבעיות של הילדים***
- ✓ **שוני ברמת מחויבות ההורים .**
- ✓ **שוני ברמת זמינות ההורים**
- ✓ **הקושי (האברסיה) בהצגת גירוי המעורר ביטויי התנגדות אצל הילד
(הטנגו הקלאסי)**

נתונים על מידת ההסכמה בין ההורים לגבי קשיי ההתנהגות של הילדים (אביב, רוליזר 2014)

מצבי קונפליקט בין הורים לילדים	X pre	X post	רמת מובהקות
הילד מסרב ללכת לישון בזמן	3.44	3.88	$p < .05$
הילד מתווכח, מתעלם או מסרב לבצע מטלה (לדוגמה לנקות את החדר)	3.13	3.67	$p < .05$
לילד יש התקפי זעם (בכי, צעקות וצרחות)	2.94	3.63	$p < .05$
הילד מאבד או שוכח חפצים שלו	3.67	3.20	$p < .05$
הילדים עוסקים בריב אחים	2.77	3.62	$p < .05$
לילד יש קשיים בבוקר (לקום מהמיטה, איטיות, וסירוב לשתף פעולה)	2.88	3.50	$p < .05$
הילד דוחה, שוכח או מסרב להכין שיעורי בית	3.44	3.63	$p > .05$
הילד חסר כבוד כלפי אחד ההורים (לועג או משתמש במילים לא יפות)	3.80	3.87	$p > .05$
הילד אינו דובר אמת	3.53	3.80	$p > .05$
הילד מסרב לאכול אוכל מסוים	3.50	3.25	$p > .05$
הילד מסרב להישאר בבית לבד	3.33	3.47	$p > .05$
הילד מסרב ללבוש בגד שנבחר עבורו	3.25	3.44	$p > .05$
הילד משתמש במילים לא יפות (מקלל)	3.81	3.69	$p > .05$
לילד יש קשיים להיפרד מאחד ההורים	3.29	3.36	$p > .05$

בואו ניזכר (המשך) בעיות הקשורות בהפעלת תכנית התערבות התנהגותית עם הורים בסביבה הביתית:

למנתחי התנהגות:

- ✓ ביצוע הערכה פונקציונאלית (בעיקר מניפולציה על התוצאות)
- ✓ קשיים אובייקטיביים של ההורה ביישום ההתערבות המומלצת (זו שיש לה סיכוי להצליח..)
- ✓ יכולת יישום אך חוסר זמינות (המחיר - חוסר עקביות בביצוע ההמלצות)
- ✓ קשיים במתן משוב מידי על ביצועי ההורה (אחת הבעיות הקשות..)

אתגר מחשבתי : הבנת המשמעות של "התלייה"

תוצאות

התנהגות

נסיבות מעוררות

מה היא ההשפעה של תגובת ההורים על
רמת הסבירות להופעת ההתנהגות בנוכחות

נסיבות ספציפיות דומות, בעתיד ?

עד כמה גבוהה הסבירות כי
נוכחותן של נסיבות מסוימות
תעורר התנהגות ספציפית
ומסוימת ?

שאלות ותהיות הוריות בעקבות ההסברים שלנו...

זה חייב להיות יותר מסובך...

אתם רק משנים את הסימפטומים...

אז אני אשם בבעיותיו של הילד...

ניסיתי את זה... זה לא עובד...

Perspectives

The Top 10 Reasons Children With Autism Deserve ABA

Mary Beth Walsh, Caldwell College

ABSTRACT

We who advocate for applied behavior analysis (ABA) for children with autism spectrum disorders often construct our arguments based on the scientific evidence. However, the audience that must read this argument, that is, the parents of children, especially very young children, diagnosed with autism, may not be convinced by the science alone. This essay attempts to make the case for the multiple benefits of ABA intervention through the use of humor and anecdote couched in a "Top Ten List," and illustrating most points with stories of an engaging child with autism (my son, Ben).

Keywords: advocacy, applied behavior analysis, autism, parent training

Often we who advocate for applied behavior analysis (ABA) for children with autism spectrum disorders, construct our arguments based on the scientific evidence supporting effective interventions. For people trained in science, this might prove a convincing address upon which to construct an argument. However, the audience that must read this argument, that is, the parents of children, especially very young children, diagnosed with autism, come from varied backgrounds and diverse life experiences. There is no guarantee that making the case for effective intervention based on the science behind the intervention will be particularly convincing. In fact, there are good reasons to doubt that having an argument in science will persuade many. For example, a Gallup poll conducted on the 40th anniversary of Darwin's birth showed that fewer than 40% of Americans believe in evolution (Sheepert, 2007).

This essay attempts to make the case for intervention based on ABA largely

by moving beyond simply stating that the science supports this intervention. Adopting the format made famous by David Letterman of the "Top Ten List," and illustrating most points with stories of an engaging child with autism (my son, Ben), this essay tries to provide an easily accessible case for the multiple benefits of ABA intervention for children with autism.

Reason 10: Children with autism deserve ABA because there is more scientific evidence demonstrating ABA "works" than there is for any other intervention or treatment.

This reason is often the most important reason for behavior analysis, but not always so for parents of children with autism. Parents rarely cite the many handbooks, perhaps thousands, of studies in the *Journal of Applied Behavior Analysis* and other journals when asked why they chose ABA to help their children with autism. Instead, many parents point to

one very book: Catherine Maurice's, *Let Me Hear Your Voice*.

Maurice's book tells her family's story of two children diagnosed with autism and their use of behavioral interventions, and the remarkable progress both her children made—both acquired so many skills that they lost their original diagnosis. In fact the research tells us that quite a few children diagnosed with autism, perhaps as much as 40–50 percent, can learn enough to return to mainstream classrooms if their receive high quality, intensive, evidence-based interventions early enough (Eid et al., 2008; Lovaas, 1987; McEachin, Smith, Lovaas, 1993; Rapin de Vaneau, 2004). For these children and their lucky families, ABA clearly "worked."

But I would like to suggest that ABA can "work" in other ways as well. Many of us, who were inspired to read down the ABA path by Maurice's book, realize at a certain point that our children are not going to lose their diagnosis and that they are not going to mainstream.

"Having a child with autism has taught me many things, perhaps the most important one being to express gratitude for those who have helped him. Children with autism are the privilege of children for whom a whole village, not families, need help more than most, and indeed I would not be so ungrateful as to advertise for effective intervention had my son not received profound behavioral intervention from so many generous behavior analysts, many of whom have the same heart as I do through the long years of behavioral intervention... Also, choosing me along with Ben, he, I, I would like to begin my own story of thanks to the many who have helped to help me understand the value of behavioral intervention. My actions have in making a more friendly case for effective, science-based intervention for children with autism, is due to the generosity of others. This essay is dedicated to the many behavior analysts who have helped me understand."

הקשר בין נסיבות, התנהגות והתאבות להתנהגויות האספיר את הסיבות להישנות התנהגות עצמית של ילדים

משתני רקע :

- ✓ אירועים אברסיביים בסביבות אחרות
- ✓ ביולוגיה : עייפות, כאב, מחלה, לקוי חושי
- ✓ עודף\ רוויה בתנאים מחזקים (AO)
- ✓ חסך בתנאים מחזקים (EO)
- ✓ חוויות כישלון (אברסיה מתמשכת)
- ✓ רעשים שונים (מסיחי הקשבה וריכוז)

גורמים המשפיעים על תגובת ההורים :

- ✓ משך האינטראקציה היומית עם הילדים
- ✓ חילוקי דעות בין ההורים
- ✓ בריאות הילד
- ✓ עייפות ההורים
- ✓ תסכול בעבודה
- ✓ המלצה מקצועית

נסיבות מעוררות / טריגרים

\ הקשרים אופייניים :

- ✓ סיום פעילות מועדפת
- ✓ מניעת גישה לפעילות מועדפת
- ✓ מצבי המתנה
- ✓ מצבי דרישה
- ✓ מצבים אברסיביים אחרים

קשיי התנהגות:

- ✓ טופוגרפיות / ביטויים של חוסר שיתוף פעולה
- ✓ מגוון של התנהגויות אנטי חברתיות בסביבות השהייה של הילד

תגובות המגבירות סבירות להופעת

ההתנהגות בעתיד:

- ✓ הסרת כל הטריגרים הבעייתיים (חיזוק שלילי)
- ✓ הסבר, וויכוח, ניסיונות שכנוע, כעס (חיזוק חיובי)
- ✓ התנצלות, פיצוי, וויתור, דחייה (חיזוק חיובי)
- ✓ שילוב כזה או אחר של תגובות אלה (שילוב של חיזוק חיובי ושלילי)

תזכורת חשובה: מה השלבים בטרם בניית תוכנית התערבות?

- שיקולי שפה:

- מחקרים** מוצאים קשר בין שימוש בשפה "עממית" לבין מסוגלות ונכונות הקליינטים ליישם את ההתערבות בצורה מדויקת ועקבית. שימוש בשפה מקצועית וטכנית בעת תיאור ההתערבות לקליינט - פוגע בהבנה ובמוטיבציה ליישמה.

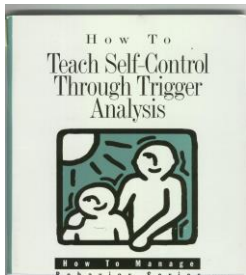
- החשיבה, התכנון, והתקשורת עם עמיתים למקצוע בהקשר ל ABA חייבת להיות בשפה מקצועית (שפה התנהגותית)
- כל האינטראקציה עם הסביבה הלא מקצועית צריכה להתנהל בשפה עממית (לא מקצועית)
- לדעת ולתאר שתי התנהגויות שונות: חשוב לתרגל מיומנויות "הצגה" של ממצאי ההערכה הפונקציונלית וההתערבות המוצעת להורים/מבוגרים משמעותיים אחרים

****** Jarmolowicz, D. P., Kahng, S., Ingvarsson, E. T., Goysovich, R., Heggemeyer, R., & Gregory, M. K. (2008). Effects of conversational versus technical language on treatment preference and treatment integrity. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 46, 190-199.

Rolider, A. & Axlerod, S. (2004). Don't Speak Behaviorism to me: A Cross-Cultural Argument for Using Conversational Language to Communicate Interventions to Consumers. In Heward et al (Eds.). Focus on Behavior Analysis in Education, Achievements, Challenges and Opportunities. Pearson & Merrill Prentice Hall.

מרכיבים בבניית תוכנית התערבות טיפולית:

אפשרויות לפרוצדורות הקשורות (antecedents based interventions) להתערבות בנסיבות:

- חיזוק בלתי מותנה- NCR
- בניית מומנטום התנהגותי high-p request sequence
- עיצוב סביבה לימודית (חומרי למידה המסייעים להצלחה, שימוש יעיל בסיוע)*
- הקניית התנהגות אלטרנטיבית תקשורתית (FCT)
- הצגה יזומה של טריגרים *
- דגש על רוטינות קבועות בזמן ובשלים (מרכיב קריטי)

- Rolider, A., & Axelrod, S., (2000). Teaching Self-Control to Children Through Trigger Analysis. Texas: Pro-Ed Inc.
- . [On the Use of Strategies for Programming Generalization During Functional Communication Training: A Review of the Literature.](#)
Available Academic Journal By: Falcomata, Terry; Wacker, David. Journal of Developmental & Physical Disabilities. Feb 2013, Vol. 25 Issue 1, p5-15. 11p.

אפשרויות לפרוצדורות הקשורות להתערבות בנסיבות:

• כאשר התנהגות המטרה מחוזקת ע"י תשומת לב חברתית :

– NCR של תשומת לב :

- הקושי - פרידה – זמן "איכות" עם הילד סמוך לפרידה
- הקושי – קינאה בין אחים - הקדשת זמן ייחודי לילד כחלק מסדר היום , שימוש ב טיימר , תזכורות להורה למתן תשומת לב בלתי מותנה
- המלצה גורפת: הגדלת השכיחות של מתן שבח ועידוד במהלך היום

שיקולים בבניית תוכנית התערבות בסביבה הביתית :

אפשרויות לפרוצדורות הקשורות להתערבות בנסיבות:

כאשר התנהגות המטרה מחוזקת מוחשית (Tangible Reinforcement)

הקושי – הפסקת פעילות אהובה –שיקולי התערבות:

- ✓ סדר יום /שבוע קבוע
- ✓ הכנת הילד לפני הפסקת הפעילות האהובה (עבודה על מעברים)
- ✓ מעבר הדרגתי מהפסקת פעילויות בעלות ערך חיזוקי קטן לערך חיזוקי גדול עבור הילד.
- ✓ מעבר הדרגתי מפעילות אהובה למצבי דרישה קשים לילד
- ✓ מתן אפשרות בחירה לילד (מתי להתחיל ולסיים , משך זמן הפעילות)
- ✓ שימוש עקבי בעקרון פרימאק

הערה: חשיבה על הקושי במעברים בתכנון סדר היום של הילד

[Inappropriate mealtime behavior: The effects of noncontingent access to preferred tangibles on responding in functional analyses.](#) *Detail Only Available Academic* By: González, Melissa L.; Rubio, Emily Kate; Taylor, Tessa. Research in Developmental Disabilities. Dec2014, Vol. 35 Issue 12, p3655-3664.

שיקולים בבניית תוכנית התערבות בסביבה הביתית :

אפשרויות לפרוצדורות הקשורות להתערבות בנסיבות:

- כאשר ההתנהגות מונעת מחיזוק שלילי:
 - הקושי סירוב לביצוע מטלה / קושי בביצוע :שיקולי התערבות:
- הכנת הילד לפני מטלה קשה כולל תרגול תגובת התסכול [הראויה](#) *
- NCR במתן הפסקה (בריחה)
- הגברה הדרגתית של קושי/משך המטלה (fading in)
- מתן בחירה בין מטלות
- הכנסת אלמנטים נעימים ומחזקים לתוך מרכיבי הפעילות (כחלק מהמטלה ולפני ביטויי סירוב..)

מרכיבים גנרים בבניית תכנית התערבות טיפולית (המשך):

מרכיבים נוספים:

- **תכנון : פגישה משפחתית - סדר יום , תכנון שבועי של הרוטינות**
- **הגדרת ציפיות סמוך לסבירות גבוהה להתרחשות ההתנהגות**
- **הכנת הקליינט למצב מאתגר (סבירות גבוהה להתרחשות התנהגות המטרה)**
- **שימוש בתסריטים מוכנים מראש לתרגול (התנהגות בקניון, במכונית, במסעדה)**
- **נוכחות הורית (שיתוף פעולה בין בני הזוג)**
- **הצגת הוראה /הנחייה באופן המעלה סבירות קבלת שיתוף פעולה**

• שיקולים הקשורים להליכים מניעים (מוטיבציוניים)

Motivational operations:

- הגדלת הערך המגביר של המחזק ע"י :
- שליטה בכל מקורות החיזוק של הילד
- אי מתן גישה למחזק בזמנים בהם התכנית לא מופעלת
- שימוש מותנה במחזקים אפקטיביים (הליכי חיזוק דיפרנציאלי)
- שניתנו באופן בלתי מותנה טרם יישום ההתערבות.
- שימוש במגוון מחזקים (הפתעות, כסף , תפריט מחזקים)

פרוצדורות הקשורות לשינוי בתוצאות

- שימוש בחיזוק דיפרנציאלי להפחתת התנהגות

באמצעות תכניות מוטיבציה:

DRO –

DRA –

DRI –

DRL –

- הכחדה

- ענישה (תשלום תגובה / פסק זמן)

סוגיה להתערבות – בעיות בשיתוף פעולה והתנהגויות אגרסיביות של ילדה בת 5:

תרגיל #1 : מקריאת הסוגיה בלבד הציעו השערה לגבי הנסיבות המעוררות והתוצאות המחזקות כל אחת מהתנהגויות המטרה (ההתנהגויות לשינוי)

תרגיל #2 : הציעו מספר שאלות (לגננת ולהורים) אשר התשובות להם יחזקו ויתכן כי אף יוסיפו אינפורמציה חשובה לגבי הנסיבות המעוררות והתוצאות המחזקות את ההתנהגויות לשינוי

תרגיל #3 : הציעו מספר מניפולציות בהקשרים / טריגרים / אירועים מקדימים אשר עשויים לחזק את ההבנה של הקשר בין אירועים המנבאים סבירות גבוהה ונמוכה של הופעת התנהגויות המטרה.

תרגיל #4 : הציעו התערבות לקושי של דנה להיפרד מהגננת ומההורה (בעת רוטינת השינה) . הסבר את הקשר בין ההמלצות להתערבות לממצאי ההערכה הפונקציונאלית שעשית (כתוב את ההתערבות במונחים מקצועיים)

תרגיל #5 : הציעו התערבות לקושי של דנה לשתף פעולה עם הוריה . הסבירו את הקשר בין ההמלצות להתערבות לממצאי ההערכה הפונקציונאלית . (נסחו את ההתערבות במונחים מקצועיים)

תרגיל #6 : נסחו את ההתערבויות בשפה לא מקצועית (עממית) – השפה בה תשתמשו בעת הצגת ההתערבות להורים

תרגיל #7 : הכינו טופס ידידותי לאיסוף נתונים על התנהגויות המטרה לשימוש הידידותי של הגננת וההורים.

הסוגיה הקלינית שלנו היום בפורום:

דנה הינה ילדה בת 5 בעלת התפתחות תקינה, אהובה על חברה ופקחית במיוחד. דנה מאד אוהבת לצייר, לצפות בקלטות אהובות, לשחק בגן השעשועים, אוהבת בגדים ורודים, סרטים וסיכות לשיער.

קשיים:

בכל בוקר כשהוריה של דנה מביאים אותה לגן, היא מתקשה מאד להיפרד מהם. היא בוכה בעוצמה חזקה, רוקעת ברגליים, משטחת על הרצפה וכן מופיעים ביטויי אלימות כלפי ההורים והגננות, אשר מנסים לסייע לדנה להתגבר על הפרידה. ההורים מתקשים מאד להתמודד עם התנהגויות אלו ומציינים שעוזר לדנה כשהם מחבקים אותה ומרימים אותה על הידיים. לרוב הגננת מספרת שמרחמת על דנה ומאפשרת לה לשבת לצידה במהלך המפגשים, מול כל שאר הילדים.

הוריה של דנה מספרים כי בבית הם מתקשים לקבל מדנה שיתוף פעולה בכל הקשור לרוטינות השונות. היא מסרבת להתחיל להתלבש בבוקר ועומדת על כך שהאימא תסייע לה כתנאי לשיתוף (זאת למרות שהיא יודעת להתלבש באופן עצמאי) היא מסרבת לשבת ליד שולחן האוכל ומוכנה לאכול רק כאשר אימא מאכילה אותה תוך כדי שהיא צופה בטלוויזיה. היא מוכנה ללכת למקלחת רק באם אחד ההורים ייקח אותה על הידיים ובעת פרידה בערב ברוטינת השינה היא מפגינה התנהגויות בלתי נאותות בדומה לאלה אותם חווים הוריה והגננת בעת הפרידה בבוקר.

ההורים מודאגים מהתנהגותה של דנה, חשים תסכול רב ומבקשים את סיועו של מנתח התנהגות (מוסמך).

איך מפרקים "מוקשים" אופייניים?

שאלות נפוצות שהורים שואלים :

שאלות נפוצות שהורים ת שואלים לגבי גישת ABA ודרך העבודה

למה אי אפשר לטפל רק בילד? שיגיע אליכם לטיפול ? למה אנחנו?

במה אתם שונים מטיפולים אחרים?

כיצד אתם מטפלים בחילוקי הדעות שיש לי עם בן/בת זוגי בהקשר לצרכים

החינוכיים של הילד?

כמה זמן נמשך טיפול אצלכם?

כיצד הוא מתבצע?

אבל מה עם הילד לא ירצה לשתף פעולה?

מה יקרה עם המתבגר יברח מהבית?

מה זה בכלל ניתוח התנהגות? כיצד זה שונה מעבודת הפסיכולוג?

כמה זמן ימשך הטיפול?

תכנית המוטיבציה דומה למתן שוחד ... (תעשה תקבל מתנה..) מה לגבי

עבודה על המוטיבציה הפנימית שלו?

איך מפרקים "מוקשים" אופייניים?

"מוקש" מספר 1 - שוחד:

- תכנית המוטיבציה דומה למתן שוחד! (אם תעשה תקבל מתנה..)
- מה לגבי עבודה על המוטיבציה הפנימית שלו?
- למה בכלל לתת לילד פרסים על זה שהוא יעשה את מה שממילא הוא אמור לעשות?

איך מפרקים "מוקשים" אופייניים?

"מוקש" מספר 2 - אילוף: שמעתי שהשיטה מתנהלת כמו אילוף. זה נכון?

- השיטה הזאת נשמעת כמו אילוף!
- אתם בעצם מתכנתים את הילד..

איך מפרקים "מוקשים" אופייניים?

"מוקש" מספר 3 – טיפול בסימפטומים:

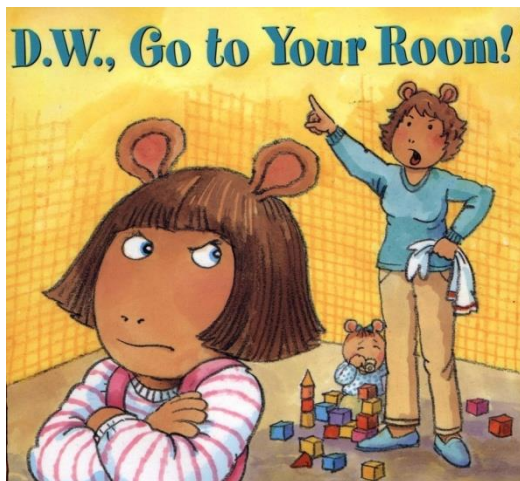
- אתם מטפלים רק בסימפטומים!
- ההתנהגות היא סימפטום של משהו רגשי, עמוק..
- אתם בעצם לא מטפלים במקור, בשורש הבעיה..

איך מפרקים "מוקשים" אופייניים?

"מוקש" מספר 4 – כפייה:

- אתם בעצם כופים טיפול על הילד
- איך אפשר בכלל לכפות על ילדים? מילא שהם קטנים, אבל מגיע גיל שכבר אי אפשר לכפות..

איך מפרקים "מוקשים" אופייניים?

"מוקש" מספר 5 :

**האם הטיפול ההתנהגותי פוגע ב"אני" של הילד
וברצונותיו?**

איך מפרקים "מוקשים" אופייניים?

"מוקש" מספר 6 :

האם נכון שהטיפול ההתנהגותי מתאים רק לילדים עם בעיות התנהגות קשות?

איך מפרקים "מוקשים" אופייניים?

"מוקש" מספר 7 :

- שמעתי שניתוח התנהגות זו גישה שגורמת לילד לתסכולים רבים. האם זה באמת ככה?

אז מה בעצם אנחנו עושים?

בואו "נתרגם"
להורים..

הנחת עבודה בסיסית להבנת קשיי התנהגות על פי המודל ההתנהגותי:

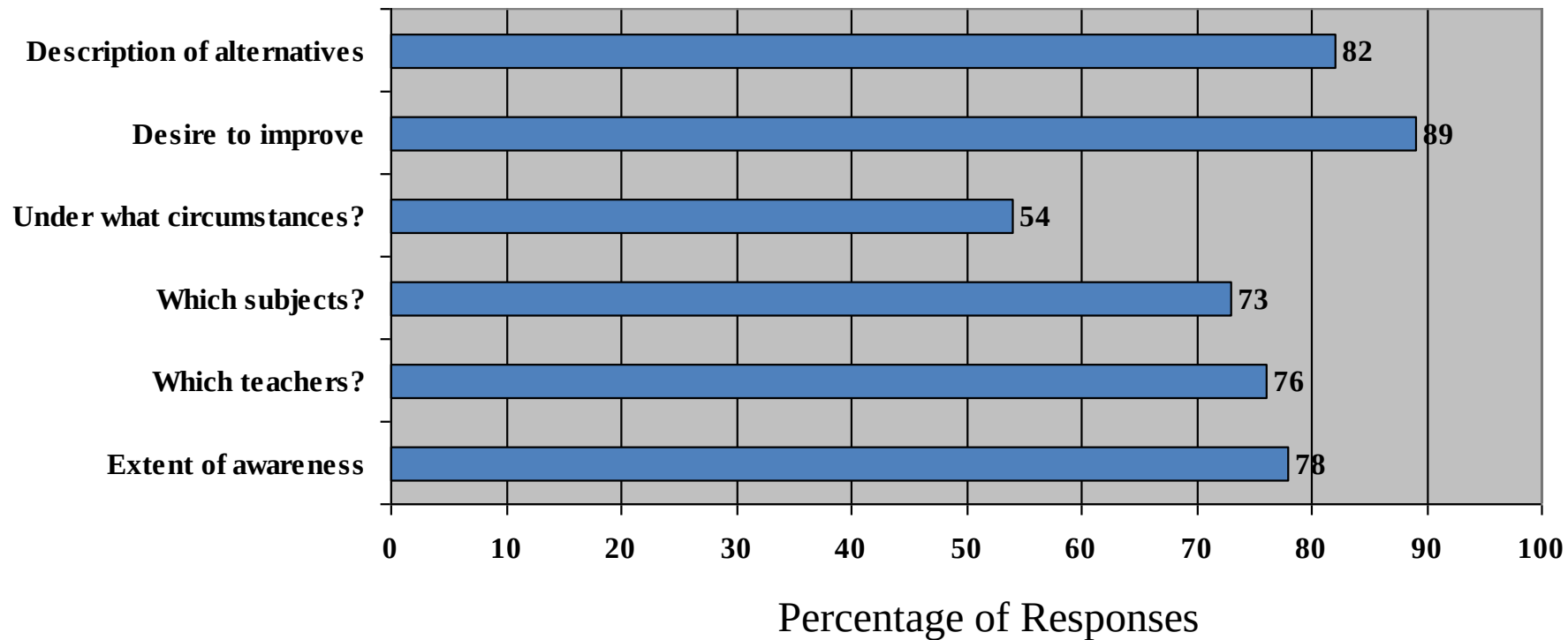
קשיי ההתנהגות של הילדים מתפתחים, לעיתים, ממאפיינים פיזיולוגיים וסביבתיים קודמים. אף על פי כן, עצם המשך הופעתן (או אי הופעתן) של התנהגויות אלו, מושפע בעיקר מטיב האינטראקציה הנוכחית של הילד עם הוריו ועם שאר סביבתו המשמעותית.

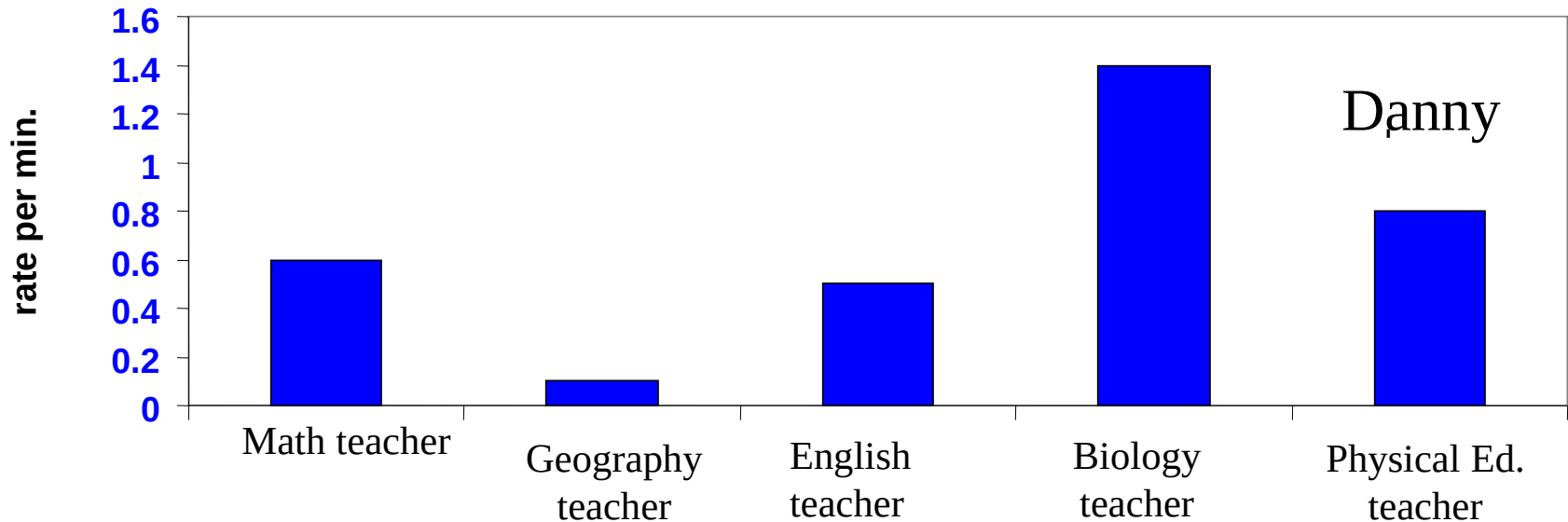
ניתן להראות כי הבעיה אינה חוסר מודעות או היעדר יכולת בפתרון בעיות ...

How aware are students of their own anti-social behaviors? (Rolider 2007)

Distribution of students' responses to "Awareness questionnaire"

Differential Responding

Rate per minute of antisocial behavior of an ADHD student observed in 5 different teachers classes (16 observations)

Percentage – Escape

